

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.ф.н. Евгения Тодорова Вучева-Йорданова, Софийски университет
„Св. Климент Охридски“, професор по научно направление 2.1. Филология
(Романски езици)

за научните трудове за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност **доцент** по професионално направление **2.1. Филология** (Романски езици – Лексикология и фразеология на испанския език), обявен в ДВ бр. 21/15.03.2022 г., с кандидат гл. ас. д-р **БОРЯНА ЖЕЧЕВА КЮЧУКОВА-ПЕТРИНСКА** (Софийски университет), съгласно Заповед РД-38-202 от 27.4.2022 г. на Ректора на СУ

I. Оценка за изпълнението на минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ

Единственият кандидат по обявения конкурс е гл. ас. д-р Боряна Кючукова. Тя завършва специалност Испанска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ с преводаческа специализация и втора специалност Английски език. Специализира в Университета в Хавана и Университета във Валенсия, Испания.

Научните ѝ интереси са в областта на етнолингвистиката, лингвокултурологията, когнитивистиката, лексикологията и фразеологията на испанския език и чуждоезиковото обучение.

От 2006 г. е доктор по филология.

Горните кратки справки отговарят еднопосочно на изискванията за научната област, по която е обявен конкурсът. Предоставената документация съответства на минималните национални изискванията по чл. 26 от Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и на Правилника за неговото прилагане (ППЗРАСРБ) за заемане на академичната длъжност „доцент“ по професионално направление 2.1. Филология (Романски езици – Лексикология и фразеология на испанския език).

II. Изследователска дейност и резултати

Д-р Б. Кючукова участва в конкурса с 21 публикации, от които: една монография (хабилитационен труд), 15 статии, посветени на въпроси от областта на лексикологията, лексикографията, фразеологията и паремиологията, 3 статии, свързани с проблеми от

теоретичната граматика. Освен посочените публикации, тя участва в авторски колективи на двуезични речници и учебни помагала за изучаването на испанския език като чужд, които не представляват части от защитената през 2006 г. докторска дисертация. Обект на рецензията ми ще бъдат представените за конкурса трудове, публикувани след защитата на докторската ѝ дисертация.

Както вече посочих, представената продукция съответства изцяло на специалността, по която е обявен конкурсът, и разкрива основните пресечни точки и направления, около които се обединяват професионалните интереси на кандидатката.

1. Оценка на приносите на представения монографичен труд

Специално написаната за конкурса монография *Концептуализация на страха в испанската и в българската идиоматика* (София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2022) е едно концептуално балансирано изследване, зад което стои дългогодишен професионален опит и усърдие. Доказателство за последното е не само прецизността на представените данни, а и отговорността, с която авторката се е отнесла към минималните препоръки, направени ѝ по време на предварителното обсъждане.

Трудът е посветен на страха – една от темите от света на емоциите, които трудно се поддават на описание дори и от самите нас. В лингвистиката взаимовръзката между език и емоции се разработва от различни теоретични перспективи, но с обща антропоцентрична насоченост, чийто основен обект е човекът, поставен в обширната система от взаимодействия с обкръжаващата го действителност. Представени в езика, взаимоотношенията с околния свят ни позволяват да надникнем във възприятията на дадена културна общност, да очертаем особеностите им, а в съпоставителна лингвокултурологична перспектива – да проследим общите им черти, но и да открием „отпечатьци“ от специфичното светоусещане, характерно за един или друг етнокултурен модел на света.

Избраният в монографията лингвокогнитивен подход дава възможност подложените на анализ езикови формации да се разглеждат като ключ към определени стереотипни представи за страха, а оттам и към начина, по който е интерпретиран в колективното познание, или в концептуалната картина на света в съответната културна традиция. Функционалността на приложния модел в случая е безспорна, тъй като чрез него може да се „разчетат“ принципите, които са залегнали при концептуалната интерпретация на страха, а оттам и при езиковото ѝ формализиране в устойчивите словосъчетания. По мое мнение в него се срещат неизменно и двете перспективи на лингвистичния анализ – семасиологичната и ономасиологичната. И ако първата стига до определена конотация, която представя

асоциативните възможности на езиковия израз, т.е. интерпретационния компонент на езиковото значение (по Бондарко), който позволява да се открие културният елемент на смисъла като вид конотация, съдържаща етнокултурна информация, ономаσιологичната перспектива се фокусира върху избора на езиковите единици в процеса на обозначението, върху произволността/ мотивираността на връзката между езика и света и начина, по който е концептуализирано извънезиковото явление – в случая страха, – преди да се закрепят в семантиката на словесния образ. Именно последният активира мисловните операции в процеса на обозначението. Закрепеното смислово съдържание за дадена устойчива езикова единица само по себе си е езиково структуриране на смисъла и следователно – определен тип интерпретация. Казаното с особена сила важи за идиоматичните изрази, защото при тях може да се открие определена степен на мотивация, да се намери обяснение за нея с помощта на лингвокогнитивния инструментариум и да се систематизират принципите, които се прилагат в съответните когнитивни операции.

Тези са и основните задачи, които решава д-р Кючукова в своето изследване върху концептуализацията на страха в испанската и българската идиоматика. Тя се опира на постиженията на когнитивната лингвистика, които осмисля и прилага като методологически апарат към анализа на набрания корпус от 651 единици. Най-общо работата над ексцерпирания материал показва, че страхът и изпитването на тази емоция се свързва с тялото, сензорните възприятия и съответните реакции на уплашения човек, представени метонимично като следствие вместо причина (физиологични реакции вместо изпитване на страх). Структурата на труда е организирана около двете основни задачи, които авторката си поставя: 1) да обоснове теоретичната рамка на изследването и да посочи методологическите принципи, които ще се следват при контрастивния анализ на испанските и българските устойчиви словосъчетания за *страх*; 2) да проведе конкретния анализ и съпоставка, за да изведе съответните заключения по отношение на концептуализацията на страха в двете културно-езикови общности.

Трудът съдържа редица **приноси**, които може да бъдат обособени в две основни групи:

а. Теоретико-методологически приноси

1) Поставени в когнитивната лингвокултурологична перспектива, метонимията, метафората и сравнението са третирани като абстрактни понятийни същности, базирани на действието на определени механизми, чрез които се структурират концептуалните репрезентации на страха. Представени като когнитивни процеси и концептуални явления,

те се свързват с организацията на познанието и човешкия опит и отношението към него в отделните културно-езикови общности и са ключ към разбирането на концептуалната система на съответното общество, на процесите на възприятие, познание и осмисляне на извънезиковата реалност, в крайна сметка, ключ за интерпретиране на начина, по който тази реалност е организирана в определен когнитивен модел. Искам специално да отбележа, че ако при метафората и метонимията изобилстват изследванията от позициите на когнитивната лингвистика, при сравнението това съвсем не е така. Ето защо намирам, че поставянето му във възприетата „метафорична“ парадигма, поэтапното му дефиниране като концептуален феномен и описанието на устойчивите му езикови реализации като производни на едни и същи концептуални схеми е конкретен принос към съвременните когнитивни изследвания. Нещо повече, взаимоотношенията между компаратор и признак на сравнението и най-вече мотивираният, но в същото време своеобразен избор на компаратум имат определяща роля за разкриване на езиково закрепения етнокултурен модел на света, което е особено ценно за съпоставителната лингвокултурология.

2) Приложеният подход позволява метафората, метонимията и сравнението да се разгледат, от една страна, като концептуални явления, а от друга, като конвенционални езикови реализации на тези понятийни същности. Като се отчита спецификата на пораздащите ги когнитивни процеси, се изтъква разликата между тях като механизми на непрякото обозначение, а именно: метонимията е предимно механизъм, почиващ върху референциалната близост между сферата-източник и сферата-цел в рамките на една и съща концептуална плоскост; при метафората и сравнението действат асоциативни механизми, чрез които понятие от една сфера се възприема и представя посредством понятие от друга концептуална сфера.

3) Разполагането на метонимията, метафората и сравнението на две нива на абстракция е изключително уместно от теоретична гледна точка, защото прокарва ясно разграничение между концептуалната схема, съществуваща на универсалното равнище на речта, и езиковата ѝ формализация в конкретната етнокултурна общност. Съвсем логично е различните идиоматични изрази в съпоставяните общности да си приличат в някои аспекти, но и да се отличават в други. Приликите са свидетелство за съществуването на обща интеркултурна когнитивна база, а отликите са „отпечатъци“ на специфични етнокултурни концептуални схеми. Но при всички случаи представите за страха почиват върху едни и същи общи когнитивни принципи на понятийно проектиране от сферата-източник върху

сферата-цел, а разликите произтичат от специфичната сфера-източник в концептуалната схема на всяка от двете общности.

4) В анализа на идиоматиката за изразяване на страх метафорите, метонимите и сравненията, изведени вече на обобщено ниво като абстрактни понятийни същности, са проследени на специфичното за всяка от двете общности равнище. Открити са различните изходни сфери за концептуализация на страха, посочена е и мотивационната основа на съответните конвенционални идиоматични изрази, като е потърсено взаимодействието и пресичането на различни когнитивни механизми, задаващи основата на съответната концептуална репрезентация (най-често като такъв се използва метонимията *следствие вместо причина* или някоя базисна метафора).

5) Таблиците, в които са структурирани основните концептуални репрезентации от полето на страха в двете културно-езикови общности, онагледяват поэтапните взаимовръзки между различните когнитивни механизми. Потърсено е и обяснение на тяхното взаимодействие, отправящо несъмнено към етнокултурните модели на света, изградени от двете общности.

б. Приноси с приложен характер

1) Проведен е многообхватен съпоставителен анализ на всички възможни идиоматични единици, ексцерпирани от наличните най-авторитетни фразеологични речници и сборници с пословици и поговорки, както и от испански изследвания, обхващащи и основните колокации в тази сфера.

2) Резултатите от осъщественото последователно и изчерпателно изследване позволяват да се опише и съпостави „виждането“ за страха в двете култури не само с присъщата му специфичност, но и в цялата му образност.

3) Специалното приложение, в което са представени по азбучен ред анализирани испански и български идиоматични единици и тяхното значение, е източник на ценна информация, приложима в различни сфери на чуждоезиковото обучение – фразеология, превод, културология, лингвокултурология (най-вече от гледна точка на създаването на вторични номинативни единици, чиято мотивация отвежда към специфични етнокултурни традиции).

4) Теоретичният замисъл и методологическите принципи, заложи в труда, се прилагат вече години наред от д-р Кючукова в обучението по Фразеология в Бакалавърската

степен на специалност Испанска филология. На тяхна основа е разработен и авторският курс Етнокултурни аспекти на фразеологията в Магистърската програма Приложна лингвистика към Катедрата по испанистика и португалистика.

2. Оценка на приносите в останалите представени публикации за конкурса

Д-р Б. Кючукова участва с доклади в национални и международни научни форуми. Публикациите ѝ са включени главно в редактирани колективни томове, посветени на юбилеи и годишнини. Хронологичният им преглед навежда на две обобщения за периода 2008 – 2022 г.: 1) авторката е извървяла своя път на научни дирения, започнал от изследването на конкретни езикови категории, поставени в структурална парадигма, за да насочи целите си в постъпателно разширяващата се перспектива на съвременната лингвистика към лингвокултурологията; 2) голяма част от изследванията са проведени в съпоставителен план между испанския и българския език в областта на отделни граматични категории, лексикално-семантични и фразеологични единици, което допълва теоретико-методологическата им насоченост с конкретни емпирични данни, особено ценни за дидактическата им приложимост.

а. Статиите в областта на лексикологията (№№ 3 и 4) поставят в контрастивен план два от най-сериозните проблеми, в които се проявяват системно-структурни различия между испанския и българския език – лексикалната конфигурация на семантичното поле *родствени връзки* и на глаголите за насочено движение *ir/venir* и *отивам/идвам*. Предложените дидактически решения произтичат както от спецификата на материята, така и от дългогодишния преподавателски опит на д-р Кючукова.

б. Във втората група статии са изведени на фокус различни концептуални сфери от областта на идиоматиката, разгледани през призмата на допълващите се взаимно когнитивен и лингвокултуроведски подход. Три от тях представят оценъчните стереотипи предимно на испанската културно-езикова общност по отношение на други етноси (№№ 10 и 15) и на лъжата (№16). Останалите статии са свързани най-вече със света на емоциите – различни емоционални състояния, в чийто състав влизат лексеми, назоваващи цветове (№ 9), ревност (№ 5) и страх (№№ 11 и 12). В последните две, разработени в съпоставителен план и на ономаσιологична основа, д-р Кючукова прилага все по-категорично изследователските принципи на когнитивната лингвистика, по специално при „разплитането“ на метафоричните и метонимичните връзки в процесите на обозначаването, следвани от двете езикови общности при концептуализацията на страха.

в. Отделно внимание заслужават статиите, в които се поставят все още нерешените докрай въпроси за фразеологичния статус и границите на устойчивите сравнения. Авторката предлага аргументирани решения, които разширяват теоретичната рамка за анализ на устойчивото сравнение в семантична, когнитивна и лингвокултурологична перспектива.

III. Учебна и преподавателска дейност

Кандидатурата по обявения конкурс е тясно обвързана с преподавателската дейност на д-р Б. Кючукова. От 1993 г. тя е щатен преподавател в Софийския университет по три основни дисциплини в специалност Испанска филология, които отговарят изцяло на научните ѝ интереси – Практически испански език (граматика и превод), Лексикология на испанския език, Фразеология на испанския език – и избираемата дисциплина Лексикология, фразеология и превод. В магистърската програма са ѝ възложени курсовете Етнокултурни аспекти на фразеологията и Ателие за академично писане.

Съавтор е на два речника и 11 учебни помагала по испански език.

Заклучение

Намирам, че всичко изложено по-горе ми дава основание убедено да гласувам с „да” и да препоръчам на членовете на Научното жури единодушно да подкрепят **кандидатурата на гл. ас. д-р Боряна Жечева Кючукова-Петринска за *доцент* по професионално направление 2.1. Филология (Романски езици – Лексикология и фразеология на испанския език).**

София, 07 юни 2022 г.

Рецензент:

/проф. д.ф.н. Евгения Вучева/